

PERFORMATİF TERÖRİZM VE “İSLAM DEVLETİ” ÖRGÜTÜ

KASIM TİMUR

Bu kitabın yayın hakkı SİYASAL KİTABEVİ'ne aittir. Yayınevinin ve yayıncısının yazılı izni alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Performatif Terörizm ve “İslam Devleti” Örgütü

Yazar: Kasım Timur

Editör: Fatma Gedikoğlu

Kapak ve Sayfa Düzeni: Buse Dilara Dirim

©Siyasal Kitabevi Tüm Hakları Saklıdır.

2023 Ekim, Ankara

ISBN No: 978-625-7424-97-4

Siyasal Kitabevi-Ünal Sevindik

Yayıncı Sertifika No: 14016

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay-Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

Baskı:

Repro Bir Matbaacılık Kağ. Rekl. Tasarım Tic. Ltd. Ş.®.

Sertifika No: 47381

İvedik OSB Matbaacılar Sitesi 1514. Cad.

No: 23-25 Yenimahalle/ANKARA

Dağıtım:

Siyasal Kitabevi

Şehit Adem Yavuz Sok. Hitit Apt. 14/1

Kızılay/Ankara

Tel: 0(312) 419 97 81 pbx

Faks: 0(312) 419 16 11

e-posta: info@siyasalkitap.com

<http://www.siyasalkitap.com>

PERFORMATİF TERÖRİZM VE
“İSLAM DEVLETİ” ÖRGÜTÜ

ÖNSÖZ

Performatif Terörizm ve “İslam Devleti” Örgütü isimli bu kitap, Nisan 2023'te Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Doktora programında kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir. Bu kitabın da kuramsal olarak beslendiği Eleştirel Terörizm Çalışmaları alanı, terörizme ilişkin geleneksel kavrayışa meydan okuyarak gerek bilgi-iktidar ilişkilerini gerekse araştırmacıların bilgi üretimi sürecinde üstlendikleri siyasal-ideolojik işlevleri ve iktidar aygıtlarıyla bağlantılarını sorgulamaktadır. Bu yönüyle Eleştirel Terörizm Çalışmaları, açığa çıkardığı eleştirel kapasite ile terörizm literatürüne önemli bir katkı sunmaktadır. Ancak artan yayın ve araştırmacı sayısına karşın ne genel terörizm literatüründe ne de Türkiye gibi uzun bir terörle mücadele tarihi olan ülkede beklenen ölçüde etki yapabildiği tam olarak söylenebilir. Bu nedenle bu kitap, terörizm alanında belirli bir paradigmanın Kuhncu anlamda *daha fazla ayrıştırılması* ile değil, alana gerek kuramsal gerekse vaka analizi bağlamında katkı sunmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, Eleştirel Terörizm Çalışmaları ile bu literatürde henüz yer bulamamış ancak dinamik yapısıyla alana önemli katkılar sunma potansiyeli taşıyan Performans Çalışmaları'ndan birlikte yararlanılarak, terörizmin *performatif* ontolojisi tartışmaya açılmaktadır. Metin boyunca geliştirilen “terör performansları” ve “performatif terörizm” konseptleri, bu tartışmanın epistemolojik çıktıları olmuştur. Ayrıca “İslam Devleti” örgütü, bu çerçeveden hareketle bir vaka araştırması olarak derinlemesine analiz edilmekte, böylece kuramsal okumanın pratikteki uygulaması gösterilmeye çalışılmaktadır.

Bu araştırma fikrinin geliştirilmesi ve yazım süreci boyunca gösterdikleri destek ve yol göstericilikleri için kıymetli hocalarım Prof. Dr. Ali YAMAN, Prof. Dr. Rasim Özgür DÖNMEZ, Doç. Dr. Ekin OYAN ALTUNTAŞ ve Doç. Dr. Senem KURT TOPUZ'a çok teşekkür ederim. Farklı disiplinlerden ve araştırma alanlarından beslenen bu çalışmanın ortaya çıkmasında, değerli bilgi birikimleriyle yaptıkları titiz incelemelerin ve önerilerin katkısı çok kıymetlidir. Metnimi okuyarak değerli görüşlerini ileten Dr. Öğr. Üyesi Murat İNAN ve Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Bahadır KESKİN'e teşekkür ederim.

Akademik kariyerimizin ilk günlerinden itibaren yol arkadaşlığı yaptığımız, meselelere eleştirel bakabilme konusunda kendisinden ilham aldığım ve beni daha fazlasını yapmaya motive eden sevgili arkadaşım, dostum ve meslektaşım Tuğçe KELLEÇİ'ye sonsuz teşekkürler. Dostluğumuz daim olsun.

Siyasal Kitabevi'nin tüm çalışanlarına, yayın sürecinde verdikleri emek için teşekkür ederim.

Koşulsuz desteği ve sevgisi ile daima yanımda olan canım ailem, iyi ki varsınız.

Kasım TİMUR

Adana, 2023

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	9
Terörizm Çalışmaları	11
Terörizm Çalışmaları’nda Uyrulaştırılan Bilmeler.....	14
Eleştirel Terörizm Çalışmaları	24
Performans Çalışmaları.....	33
Terminoloji: Performans, Performatif ve Performativite	39
İKİNCİ BÖLÜM: METODOLOJİK ÇERÇEVE	59
Performatif Terörizmin Analizi.....	59
Eleştirel Söylem Çalışmaları	63
Semiyotik (Göstergebilimsel) Analiz	83
Metinlerin Göstergebilimsel Çözümlemesi	83
Görsel İçeriklerin Göstergebilimsel Çözümlemesi.....	89
Materyal ve Metot: Araştırmanın Dizaynı, Veri Toplama ve Analiz.....	98
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: EPİSTEMOLOJİK ÇERÇEVE	103
Terörizm ve Performans İlişkisi.....	103
Terör Performansları: Şiddetin Edimselliği Bağlamında Bir Analiz.....	110
Terör Performanslarının Tiyatral Unsurları.....	115
Performatif Terörizm: Radikal Bir İletişim Metodu Olarak Terörizm	125
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: “İSLAM DEVLETİ” ÖRGÜTÜNÜN TARİHSEL KÖKENLERİ VE KİMLİK İNŞASI	147
“İslam Devleti” Örgütü: Yeni Bir Terörizm Ontolojisi mi?	147
Örgütün Kökenleri Tartışması	151
Siyasal Dinamikler, Etkileşimler ve Fırsatlara Odaklanmak.....	155
Ebu Musab el-Zerkavi: Örgütlenmenin Temelleri	158
Irak İşgalinin Yarattığı Koşullar ve Zerkavi Ağının Oluşması.....	171
Irak ve Suriye: İç Savaş ve “İslam Devleti” Fenomeninin Doğuşu	178
“İslam Devleti”nin Simgesel İnşası: Örgütsel Kimlik Kurgusu.....	186
Büyük Grup Kimliği	189
“Düşman”ın İnşası	194

BEŞİNCİ BÖLÜM: “İSLAM DEVLETİ” ÖRGÜTÜ: TERÖRİZM, DEVLET VE HİLAFET İRTİBATININ PERFORMATİF ANALİZİ	199
Performatif Adlandırma Edimi ve Hakikat Sorunu	200
Egemen İktidar Performansı: Terörizm, Devlet ve Hilafet İddialarının Gösterge Ekonomi Politikası	206
“Nübüvvet Metodolojisi Üzere Hilafet”: Peygamberin Mührü ve “İslam Devleti” Bayrağı.....	209
Meşruiyet Kaynağı Olarak Hutbe, Biat ve “Kureyşli Olmak”	213
“Sınırları Yıkma”: Sykes-Picot’un Sonu mu?	218
Egemenlik Sembolü Olarak Para Basma.....	222
Performatif Vatandaşlık: Siyasal İktidar Teknolojileri ve Kimliksizleştirme-Uyruklaştırma Pratikleri	226
Kimlik Sorunu ve “Erdemli Toplum” Anlatısı	227
Hiyerarşikleştirilmiş Gözetim ve Kontrol Toplumu: İktidarın “Gözü” Olarak Hisbe Denetimleri	236
Nüfus, Terörizm ve Biyopolitika İlişkisi: “Allah Yolunda Cihat Edecek Bir Mücahit Doğurmak”	243
Terör Performansları	248
Bir Ritüel Şiddet Performansı Olarak Kamusal Cezalandırma ve “Adil Terör” Söylemi.....	249
Tanınma Arzusu mu Yoksa Simgesel Kastrasyon mu?	258
Parçalanmış Bedenler, Kurbanlaştırma ve Benliğin Yıkımı.....	263
SONUÇ	271
ŞEKİL LİSTESİ	275
TABLO LİSTESİ	277
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	279
KISALTMA VE SEMBOLLER LİSTESİ.....	281
KAYNAKLAR	283
DİZİN.....	315

“Gösterenin en yüce işlevinin gerçekliği
ortadan kaldırmak ve aynı zamanda bu
kayboluşu perdelemek olduğu bir dünyada
yaşıyoruz.”

Jean Baudrillard, *Kusursuz Cinayet*

GİRİŞ

Birey, sosyal bir varlık oluşunun gereği olarak sürekli etkileşim halindedir ve eylemlerini diğer bireyler ve sosyal gruplar önünde gerçekleştirmektedir. Gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası olan bu sosyal eylemler, belirli bir zaman ve mekânda, belirli bir kitle önünde, bilinçli, planlı ve kasti bir pratik olarak gerçekleştiriliyorsa, bu durum bir performatif eylemlilik (performans) hali ortaya çıkarmaktadır. Bir “performans”, Richard Schechner’in yaklaşımıyla değerlendirildiğinde, içinde bulunulan zamanı ve mekânı eğip bükerek aslında kimlikleri ve bedenleri de kuşatan “hikâyeler anlatır” ve böylece dünyayı temsil etmenin ötesine geçerek onu “yeniden kurmak” için de araçlar sağlar (Schechner, 2015a: 7). Bu açıdan, gündelik hayatın kendisi de bir tiyatral performans alanı olarak görülebilir. Böyle bir analogide gündelik hayat, toplumsal etkileşimlerin gereği olarak sürekli bir performans edimi ve süreci oluşturduğundan, tiyatral bir deneyimi sadece yinelemenin veya taklit etmenin ötesine geçer. Bu nedenle, tiyatro ile hayat arasında doğrudan bir bağlantı olduğu (Eco, 1977: 113) vurgulanmaktadır. Bu tür eylemlilikler, bir çalışma alanı olarak 1970’ler ve 1980’lerin ilk yılları boyunca gelişme gösteren “performans” araştırmalarının konusunu oluşturmaktadır (bkz. Carlson, 2013; Schechner, 2013; Goffman, 2016).

Performans kavramının alanına giren edimler ve süreçler, basitçe bir “davranış” ya da “tutum” olarak değerlendirilemez nitelikler içermektedir. İçerdikleri performatif bildirimler, performansla tanık olan seyirciler üzerinde belirli bir etki yaratmayı amaçladığından bir davranışın ya da tutumun sergilenmesinin ötesine geçmektedir. Performansı gerçekleştirenler özellikle belirli bir olgusal ya da kurgulanmış “gerçekliği” sahnelemek, yeniden kurmak ve duyurmak için, tiyatral unsurlardan yararlanırlar ve çeşitli göstergeler vasıtasıyla toplumsal bildirimde bulunurlar. Bu nedenle bir performans esnasında seyirciler, performansın sadece açık seçik görünür olan anlatsal boyutuna tanık olmazlar; daha önemlisi, performans sahneleyenlerin içinde bulunduğu zaman ve mekânın manipülasyonu¹ ile kurguladıkları bir gerçeklik deneyimi-

¹ İçinde bulunulan zamanın ve mekânın manipülasyonu, performans esnasında kullanılan dilin söylemsel boyutuyla veya bizzat tiyatral gösterimin kendisi vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Örneğin “İslam Devleti” örgütünün elinde bulundurduğu toprakların “hilafet toprağı” olduğu yönündeki bildirimi, uluslararası hukuk bakımından Suriye ve Irak’ın egemenliği altında olan toprakların manipülasyonunu içermektedir.

ni ve bildirimini gözlemlemiş olurlar. Bir performans, kullandığı dili ve yararlandığı göstergeler ile belirli bir gerçekliği temsil eder, dahası onu yeniden biçimlendirir ve sahneler. Üstelik içerdiği bildirimler, sadece performansın sahnelendiği andaki izleyenlerine hitap etmez; aksine, göstergelerin fotoğraf veya video kaydı gibi araçlarla zamanda sabitlenmesiyle daha geniş bir kitleye ulaşabilirler. Performanslar, seyircilerini konu edilen hadiselerin alternatif bir yorumuna tanık olmaya zorladığından, bu tür deneyimlerin nihai hedefinin Weberyen anlamda bir tür “büyübozumu” (Alm. *entzauberung*, İng. *disenchantment*) olduğu söylenebilir.

Terör eylemleri de bir performans edimine benzer şekilde simgesel ve dramatik (tiyatral) unsurlarla çevrilidir. Bu unsurlar, belirli bir anlam dünyasının, kimliğin, toplumsal-siyasal iddianın duyurulması, sahnelenmesi, yeniden tanımlanması ve kitleselleştirilmesi gibi amaçlarla terörizm stratejisi ile uyumlu olarak harekete geçirilmektedir. Bu nedenle, terör eylemlerinin, sadece hedeflere ulaşmak için yararlanılan taktikler olarak değil, aynı zamanda belirli bir “gerçekliğin” sahnelenmesi (*performing reality*) biçiminde bir bildirimde bulunan performatif eylemler olarak da değerlendirilmesi gerekmektedir. Üstelik bu bakış açısı, terörizmin toplumsal bağlamda neden olduğu gerçek sonuçları göz ardı etmeden, onun performatif doğasını da açığa çıkarmayı mümkün kıldığından oldukça yararlıdır. Terörizmin performatif gösteriminin görsel (*visual*), davranışsal (*behavioral*) ve dilsel (*verbal*) boyutlarını, bilhassa “İslam Devleti” örgütü örneğinde, örgütün elinde tuttuğu bölgelerdeki toplulukla etkileşimlerinde ya da kitle iletişim araçlarını yaygın şekilde kullanımında görmek mümkündür. Örgütün kontrolü ele geçirdiği sınırlarda yaşayan bireyler, gündelik hayata ilişkin davranış pratiklerine, normlara ve bilgiye içinde buldukları koşullarda, bilhassa örgüt mensuplarıyla çeşitli doğrudan veya kitlesel etkileşimler vasıtasıyla edinirler. Dolayısıyla terör örgütü ile bireyler arasındaki etkileşimler, toplumsallığın yeniden yazımını da içermektedir. Bu aşamada, örgütsel kültürün ve simgesel öğelerin kitlelere aktarımı süreci, gündelik hayatın performatif yönünü açığa çıkarmaktadır.

Örneğin örgütün çatıdan atma ya da uzuv kesme gibi şiddet edimleri, sadece korkutmaya ya da cezalandırmaya dönük bir davranışı yansıtmaz. Bunlar, aynı zamanda belirli bir anlam dünyasının sınırlarını belirleyen ve aslında onu bizzat edimsel olarak kurmaya yönelik birer göstergedir (*sign*). Bu tür şiddet edimleri, genellikle kitlesel ve ritüelistik bir toplanma ile gerçekleştirilir, dolayısıyla bu niteliği şiddet edimlerini, çıplak şiddetin ötesinde bir simgeselliğe taşımaktadır. Şiddet, kitlesel-ritüelistik bir gösteriye yani bir tür “şiddet performansı”na dönüştürüldüğünde, temelde bir normun (örneğin örgütsel bir yasaklamanın ve emirin) çiğnenmesi durumunda bedelin ne olacağına ilişkin bildirimde bulunan bir “gösterge” halini almaktadır. Bu anlamda cezalandırılan beden ve şahıs, söz konusu şiddet gösterisi/performansı esnasında

sadece kendisini temsil etmez; bu tür bir ihlali gerçekleştirebilecek herkes için karşı karşıya kalacakları duruma dair muhtemel bir projeksiyon sunmaktadır. Böylece normatif bir “bilgi” ya da mevcut düzenin sınırları, kalabalık bir kitle önünde sergilenen şiddet gösterisi ile toplumsallaştırılmaktadır. Ayrıca bu tür kamusal cezalandırma gösterileri, belirli bir öğreti içinde neyin doğru ve istenir olduğunu, yani bir hakikat ve ahlak düzenini kitlelere duyuran bir ideolojik bildirim de içermektedirler.

Bir performansın sahnelenmesi esnasında, oyuncu(lar) ile seyirci(ler) arasında yaratılan sosyal etkileşimin bazı zamansal ve mekânsal kısıtları vardır. Ancak teknolojik gelişmenin sağladığı imkânlar doğrultusunda gelişen medya araçlarının (yazılı, görsel veya işitsel) kitle iletişimini yaygınlaştırmasıyla etkileşimin bu tür bir kısıtı ortadan kalkabilmektedir. Böylece yeryüzünün her noktası, teorik olarak, performans için birer “sahne” ve herkes de “seyirci” haline gelebilmektedir. Bu kapsamda, artık medyatize edilmiş bir “terör performansı” söz konusu olduğunda, terör eylemi, yalnızca sınırları belirli bir kitleye dönük ve sınırlandırılmış bir mekân/sahne gerçekleşmez. Aksine bir terör performansının medya gösterimi imkânı elde etmesiyle “dışarıda” kimse bırakılmamaktadır; herkes, bu performansın eğer “oyuncusu” değilse bir “seyircisi” olmaya zorlanmaktadır. Böylece bir terör örgütü, sahnelediği ve görsel töz formu olarak kayıt altına alınan şiddet performansı, küresel bilgi akışının hızı ve kapsamı düşünüldüğünde günümüzde stratejik değere sahip bir yaygın gösterge iletimi vasıtası elde etmektedir. 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları ya da “İslam Devleti” örgütünün kayıt altına alınmış terör eylemleri, bunun küresel bir ölçüğe ulaşan tipik örnekleridir.

Terör saldırılarını küresel bir performansa dönüştüren bu vasıta, iki önemli sonuç üretmektedir. Bir yandan görsel tözlerin varlıkbilimsel işlevi dolayısıyla kayıt altına alınan terör olgusunun –doğrudan fiziksel şiddet ya da gündelik hayatın terörize edilmesi formunda olması fark etmeksizin– Nietzscheci (1966: 68) anlamda bir “sonsuz döngü” (*eternal recurrence*) olarak işleme-sine, herhangi bir zamansal-mekânsal kısıt olmadan yinelenip durmasına neden olmaktadır. Diğer yandan ise ilkiyle de bağlantılı olarak, terör saldırılarının hedef kitlesi (fiziksel ve/veya duygusal olarak şiddeti duyumsayanlar) bağlamında içerisi-dışarıyı ayırımı bulanıklaşmakta ve terörizmin hedef kitlesi –küresel veri iletimi imkânı olmadan önce– hiç olmadığı kadar durmaksızın genişlemektedir.

Terör eylemlerinin sembolik yönü dikkate alındığında, herhangi bir kitle iletişim aygıtı ile saldırıyı gözlemleyen tüm bireyler, teknik olarak söz konusu performansın seyircisi haline gelmektedir. Jean Baudrillard (2016b)’ın simülasyon kuramıyla ortaya koyduğu üzere, bu aşamada artık “gerçek” dünya ile imgeleri arasında ayırım yapmak zorlaşmaktadır. Bir terör eyleminin medya aygıtlarındaki temsili, söz konusu eylemin gerçekleştiği yeri ve hedefi bağla-

mündaki sınırları ortadan kaldırmakta ve saldırının fiziksel gerçekliğini yine onun medya iletişimi vasıtasıyla imgesel yönüne bağlantılamaktadır. İmgeler, saldırıyı izleyen bireyler için fiziksel gerçekliğinin yerini aldığından, bu imgelelerin iletilebildiği her nokta saldırının bir hedefi haline getirilmektedir.

Örgüt, bilhassa bir “İslam Devleti” olarak ontolojik varlığını kanıtlamak ve karşı karşıya kaldığı baskı ve müdahaleler karşısında dahi bu varlığını sürdürdüğünü doğrulayabilmek için göstergelerden yararlanmaktadır. Ancak örgütün Irak ve Suriye topraklarında etkinlik gösterdiği dönemde içinde bulunduğu kapatılmışlık koşulları, bu amacın temin edilebilmesi için göstergelerin düzenli olarak yenilenmesini ve sunulmasını gerektirmiş; bu nedenle çeşitli medya aygıtları örgütsel politikalara eklenen aktif bir araca dönüşmüştür. Bu strateji, varoluş ve meşruiyet sorunu karşısında örgütün bir çözümü olmanın yanı sıra, (1) kendisine yönelik bilgi akışını etkisizleştirme, (2) gerçekliği medya araçları vasıtasıyla aktardığı imgeler ve performatif eylemleriyle yeniden ve sürekli olarak biçimlendirme ve (3) örgüt ile katılımcıları ve “dışarıdakiler” arasındaki iletişimi sağlama ve yönlendirme hedeflerini de içermektedir. Böylece örgüt, “İslam Devleti”nin ne olduğuna dair bilgi ve anlam üretim süreçlerine müdahale etmeye çalışmaktadır. Örgüt ile “dışarıdaki” kitle arasındaki bu iletişim, doğrudan performatif şiddet eylemleri dışında ancak medya aygıtları aracılığıyla kurulabildiğinden, burada yaratılan iletişim bir simülasyon süreci oluşturmakta, yani örgüt kendisine dair bilgi akışı ve iletişim süreciyle bir hipergerçeklik (*hyperreality*) üretmektedir.

“İslam Devleti” örgütünün kamusal şiddet performansları ve bunların kayıt altına alınarak kitlesel erişime açılması vakası, Lacancı anlamda varoluşsal bir nitelik arz eden *ekşiğin* (*manque-à-être*) bir göstergesidir. Şiddet performansları, korkutma ve yıldırma gibi stratejik işlevlerinin ötesinde, aslında söz konusu varoluşsal ekşiğin kapanmasının mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır. Örgüt, *fallus*'a (*phallus*) sahip olamamanın, diğer bir deyişle içinde bulunduğu koşullarda iktidar gösterenlerini sürekli olarak denetim altında tutmanın olanaksızlığı karşısında, bu tür performatif eylemleriyle fiziksel “mevcudiyetini” ve “hâkimiyetini” simgesel düzende tekrarlı olarak üretmeye çabalamaktadır. İktidara sahip olmanın olanaksızlığı karşısında bir iktidar yanılması yaratılması, örgütün karşı karşıya kaldığı bu ekşiğin göstergeler sistemine başvurularak telafi edilmeye çalışıldığını göstermektedir. Bu noktada tekrarlı pratikler, örgüt için “devlet” ve “hilafet” olmanın anlamını, yani Alenka Zupančič (2017)'e analogi kurarak söylemek gerekirse “performatif ontoloji”sini (*performative ontology*) şekillendirmektedir. Performatif ontoloji, başlangıçta söylemsel olanın gerçekliğe dönüştürülmesi noktasında edimsel tekrarların rolüne, özellikle de toplumsal-simgesel yapıları “doğallaştırma” sürecindeki etkisine vurgu yapmaktadır (bkz. Zupančič, 2017: 43). Bu bağlamda, söylemsel ve edimsel unsurlar, örgüt için bir “hilafet devleti” olmanın

göstergelerini kontrol etmeyi mümkün kılsa da bunu ontolojik bir “gerçeklik” olarak doğallaştırabilmek için tek başına yeterli değildir. Bu nedenle “İslam Devleti” örgütü, gerçekliği üretebilmek için, kendine özgü bir anlam dünyası, normatif ve kurumsal bir düzen oluşturarak söylemsel-edimsel olanı desteklemeye çalışmıştır.

Performatif eylemler, Weberyen anlamda bir iktidar göstergesi olduğu yönünde yanılısamaya yol açsa da aslında tam da “iktidar” eksikliğinin göstergesidir. Bu noktada bilinçli ya da bilinçsizce, iktidarın otoritesi ve simgesel düzeni karşısında “keyfi” (*jouissance*) ön plana çıkaran pratikler, yani “İslam Devleti” örgütünün kurmayı denediği dinsel-siyasal yapıya aykırılık teşkil eden davranışlar, iktidar yanılısamasına (Lacancı anlamda *Baba-nın-Hayırlı’na* [*non-du-père*]) direnen “bozguncu pratikler”dir. Zira *fallus*’a sahip olmak, aynı zamanda göstereni denetim altında tutmak demektir (Butler, 2013: 185). Bir iktidar, göstergebilimsel açıdan, otoritesini koyduğu yasaklar ve sınırlamalarda simgeselleştirir ve böylece iktidarın fiziksel varlığından bağımsız olarak otorite toplumsal-simgesel düzende tekrarlı olarak üretilmiş olur. Buradan hareketle, örgütün elinde tuttuğu topraklarda “iktidar” ilişkileri kurabilmek için öncelikle kimlikleri, aidiyetleri ve anlamları denetim altına alabilmesi ve nihai olarak da kurmayı denediği toplumsal-simgesel yapının kontrolünü elinde tutması gerekmiştir. Dolayısıyla örgütün koyduğu kuralların ve emirlerin ihlal edilmesi, örgütsel yetkeyi sorgulayarak onu bozguncu bir meydan okumayla tehdit etmiş olmaktadır. Bu aşamada, performatif şiddet eylemlerine atfedilen işlevler, büyük ölçüde medya araçlarının ve gösterge iletiminin simgesel düzendeki rolüne sıkı sıkıya bağlı olmaktadır.

Örgüt, kurguladığı “ütopik” devlet simülasyonunun bir parçası olma arzusunu ve motivasyonunu, geleneksel kimlik politikalarının ve milliyetçi süreçlerin alternatifi haline getirmiştir. “İslam Devleti” adıyla yaratılan bu *de facto* gerçeklik, bu yönüyle modern dünyanın ulus-devlet, uluslararası hukuk, self-determinasyon (kendi kaderini tayin hakkı), küreselleşme vb. gibi aygıtlarını, Jean Baudrillard (2012a: 57)’ın “şeytani bir ironi” olarak nitelediği stratejiyle yok etmeyi denemiştir. Bu, kendi “ulusunu” yaratan ve esasen devşiren Weberyen anlamda zorba bir “devlet”in, öncelikle Irak ve Suriye’de olmak üzere sınırların dokunulmazlığına ilişkin kurumsallaşmış egemenlik ilkesini ihlal ederek; ancak bunun da ötesinde mevcut küresel düzene entegre olmayı reddetmenin radikal bir formuyla sahnelediği saldırılarıyla ortaya çıkmıştır. Bu performans, yani iktidar oyunu, mevcut ulus-devlet sisteminin temellerini oluşturan aygıtların birer parodisini hayata geçiren “sanal” (*virtual*) ve “yapay” (*artificial*) bir devlet oluşumu ortaya koyarak, sistemin simgesel kurumlarına (egemenlik, yurttaşlık, tanınma gibi) açık bir saldırganlık sergilemiştir.

“İslam Devleti”nin vaat ettiği “gerçeklik”, ortodoks bir İslam deneyiminin² kendine has bir yorumuyla yeniden üretilmesini amaçlayan kolektif bir dinsel kurgusudur. Bu, vaat edilen tecrübenin fiilen hayata geçirilmesi girişimini içerdiğinden, ne tam olarak düşsel ya da sahtedir ne de tam olarak bir gerçekliktir. İslam medeniyeti tüm farklılıklarıyla bir bütün kabul edildiğinde, örgütün 28 Haziran 2014 tarihinde Irak ve Suriye topraklarında hilafet ilan ederek³ aslında oldukça geniş ve karmaşık bir medeniyetin minyatürleştirilmiş bir tasarımını sunduğu söylenebilir. Bu tasarımın, önemli ölçüde performatif bir ontolojiye dayanıyor olması, örgütün terör eylemlerinin ve etkileşimlerinin “performatif” bir analizini gerekli kılmaktadır.

Yukarıda genel hatlarıyla yürütülen kısa tartışma bağlamında, Performans Çalışmaları’nın, terörizm araştırmalarında gerekli olan kuramsal (epistemolojik, ontolojik ve metodolojik olarak) genişlemeyi sağlayabileceği söylenebilir. Çünkü sadece yıkıcı saldırı eylemlerinde bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda bu eylemlerini “kameralar” ve “izleyiciler” önünde gerçekleştiren bir terörizm stratejisini açıklayabilmek için geleneksel yöntemler tek başına yeterli değildir. Özellikle dijital medya aygıtlarının toplumsal özne-benleri giderek daha yaygın ve çok yönlü şekilde kuşattığı dikkate alındığında, bu aygıtların terör örgütleri tarafından yaygın şekilde kullanımının anlamını çözümlenmek için daha derinlikli bir yaklaşıma ihtiyaç söz konusudur. “Performans” terminolojisi, bir yanda medya ile iç içe geçen terörizm stratejisinin

² “Ortodoks bir İslam deneyimi” tümcesi, öncelikle tarihsel bir dönemi vurgulamakta ancak zorunlu olarak teolojik bir tartışmaya da gönderme yapmaktadır. Örneğin Mehmet Fuad Köprülü’nün çalışmalarında *heterodoksi* “İslami olmayan öğeleri”, *ortodoksi* ise “İslam’ın halis durumunu” temsil ederken, *senkretizm* “hem tarihsel hem de ontolojik anlamda heterodoks ve ortodoks İslam’ların arasındaki sınırları ve farklılıkları vurgulamaktadır” (Dressler, 2009: 91). “İslam Devleti” örgütünün temel referans kaynağı olarak *asr-ı saadet* ve *Hulefâ-yi Râşidîn* dönemlerine yaptığı vurgular da bu bağlamda, erken dönem İslam tecrübesinin dinsel ve toplumsallık biçimini yeniden üretmeye gönderme yaptığından hem tarihsel bir “geri dönüş” hareketi hem de din ve İslam anlayışını “halis durumuna” rücu etme söylemini birlikte içermektedir. Bu, tarihsel olarak da ortodoks İslam’ın çerçevesi dışında, yani cemaat dışında görülen Şiiilere (Mélakoff, 1993: 25, 69) yönelik dışlayıcı anlayışın da temelidir. Örgüt, İslami olmadığını savunduğu kurumlara, pratiklere, mezheplere ve gruplara yönelik saldırıları için bu tür bir söylemsel çerçeveden yararlanmaktadır.

³ Örgütün hilafet ilanı, ilk olarak örgüt sözcüsü ve liderlerinden biri olan Ebu Muhammed el-Adnani’nin 28 Haziran 2014’te (örgütün kullanmayı tercih ettiği hicri takvime göre 1 Ramazan 1435’te) yayımlanan “This is the Promise of Allah” başlıklı bildirisinde duyurulmuş (bkz. Al-Adnani, 2014), sonra da bizzat örgüt lideri Ebu Bekir el-Bağdadi’nin Ramazan ayının altıncı gününe denk gelen 4 Temmuz 2014’te (hicri olarak 6 Ramazan 1435’te) Irak’ta Musul Ulu Camisi’nde (bilinen diğer adlarıyla “en-Nuri Camii” ya da “Nuri el-Kebir Camii”) okuduğu Cuma hutbesinde tekrar edilmiştir (bkz. Al-Bağdadi, 2014). Görüleceği üzere, Adnani’nin bildirisinde Ramazan ayının başlangıcında, Bağdadi’nin hilafet ilanı ise Ramazan ayının ilk Cuma namazında ve hutbesinde gerçekleştirilmiştir. Hilafet ilanı için İslami simgeleştirmede önemli bir yeri olan bir zamanın, mekânın ve eylemin seçilmesi, bu çalışmanın beşinci bölümünde detaylı bir şekilde analiz edileceği üzere, onu tam da bir *performans* edimine dönüştürmektedir.

diğer yanda ise terörizme karşı mücadelede siyasal iktidar sahiplerinin başvurduğu eylemlerin, söylemlerin ve göstergebilimsel aygıtların “performatif” içeriklerini çözümleme noktasında gerekli olan “sofistike analiz düzeyini” sunmaktadır (Bell, 2003: 7). Dolayısıyla böyle bir epistemolojinin önemli bir katkısı da terörizme ilişkin anaakım kavrayışa yönelik eleştirel bakışı, yani Eleştirel Terörizm Çalışmaları’nı derinleştirme noktasında ortaya çıkmaktadır. Böylece araştırmacı, terörizmin ve terörizmle mücadele stratejilerinin olduğu kadar, terörizme dair entelektüel tartışmaların ve bilimsellik iddialarının da bizzat “performatif” olduğunun farkındalığıyla eleştirel bir konum belirleme olanağı bulabilmektedir.

Bu çalışmanın, biri kuramsal tartışması diğeri ise vaka analizi ile ilgili olmak üzere iki temel sorunsal söz konusudur. İlk olarak, “terörizm” ile “performativite” arasında nasıl bir ilişkinin olduğu sorusundan hareketle, iki bağımsız araştırma programı olan Eleştirel Terörizm Çalışmaları ile Performans Çalışmaları arasındaki kesişim noktalarının belirlenmesine çalışılacaktır. Böylece kesişim noktalarından yararlanılarak, nihai olarak “terör” fenomeninin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak bir epistemoloji üretilecek ve bu epistemoloji disiplinlerarası bir okuma ile derinleştirilecektir. Bu kapsamda, söz konusu iki araştırma programı arasındaki önemli kesişim noktalarını oluşturan “terör performansı” ve “performatif terörizm” kavramsallaştırmaları tartışılacak ve açıklanacaktır. İkinci olarak ise vaka analizi olarak, “İslam Devleti” örgütünün varlık gösterdiği zaman-mekân bağlamında, kendisini bir “siyasal özne” olarak nasıl kurguladığı ve bu süreçte Foucaultcu anlamda bir iktidar ve hakikat oyununu yönetirken ne tür performanslardan ve performatif bildirimlerden yararlandığı soruları araştırılacaktır. Bu ikinci sorunsal bağlamında, Eleştirel Söylem Çalışmaları ve Semiyotik (Göstergebilimsel) Analiz literatürlerine dayanan ve ayrıca Lacancı psikanalitik çözümleme ile de derinleştirilmiş bir metodoloji izlenecektir.